

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شاهنامه‌ی بایستقری و ارزش‌های هنری آن

تألیف:

رقیه جعفریان

نشر زندان قلم

سرشناسه : جعفریان، رقیه، ۱۳۳۹ - Jafarian-Roghayeh
 عنوان و نام پدیدآور : شاهنامه‌ی بایسنقری و ارزش‌های هنری آن / مولف رقیه جعفریان
 مشخصات نشر : تبریز : رندان قلم، ۱۳۹۶.
 مشخصات ظاهری : ۱۲۲ ص.: مصور (رنگی)، جدول، نمودار
 شابک : 978-600-98194-9-2
 وضعیت فهرست نویسی : فیبا
 یادداشت : کتابنامه
 موضوع : مینیاتور ایرانی -- قرن ۹ ق
 موضوع : Miniature painting, Iranian - 15th century
 موضوع : فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹-۴۱۶ ق. شاهنامه - نقاشی‌ها، مینیاتورها و غیره
 موضوع : Ferdowsi, Abolqasem. Shahnameh - - Painting, Miniatures, etc
 موضوع : نقاشان ایرانی -- قرن ۸-۹ ق
 موضوع : Painters -- Iran -- 13-14th century
 موضوع : هنر تیموری
 موضوع : Art, Timurid
 رده - ی کنگره : ND ۱۳۳۷/۳ الف ۹ ج ۷ ۱۳۹۶
 ۷۵۱/۷۷۰۹۵۵ : ۵۰۰۴۱۰۰
 شماره ایشناسی ملی : ۵۰۰۴۱۰۰

انتشارات
 رندان قلم
 Rندان-e Qalam
 Publication

عنوان کتاب	◆	شاهنامه‌ی بایسنقری و ارزش‌های هنری آن
مولف	◆	رقیه جعفریان
ناشر	◆	رندان قلم
نوبت چاپ و سال چاپ	◆	اول، زمستان ۱۳۹۶
شمارگان	◆	۱۰۰۰ جلد
طرح جلد	◆	امین محمد علم خانی
چاپ صحافی	◆	پیشگام
شابک	◆	۹۷۸-۶۰۰-۹۸۱۹۴-۹-۲
قیمت	◆	۳۵۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

۷	مقدمه.....
	فصل اول: معرفی شاهنامه‌ی بایسنقری
۹	۱-۱- تاریخ انجام شاهنامه‌ی بایسنقری و هنرمندان همکار در این اثر.....
۹	۲-۱- مروری بر اوضاع حاکم در دوره‌ی شاهنشاهی بایسنقر میرزا.....
۱۱	۱-۲-۱- هنر نسخ آرایی در دوره‌ی شاهنشاهی بایسنقر میرزا.....
۱۱	۲-۲-۱- خوشنویسی در دوره‌ی شاهنشاهی بایسنقر میرزا.....
۱۲	۱-۲-۲-۱- معرفی بایسنقر میرزا.....
۱۲	۲-۲-۲-۱- شاهنامه‌ی بایسنقری.....
۱۶	۳-۲-۲-۱- خصوصیات شاهنامه‌ی بایسنقری.....
۱۶	۱-۳-۲-۲-۱- کتابت.....
۱۷	۲-۳-۲-۲-۱- جدول‌کشی و صفحه‌آرایی.....
۱۷	۳-۳-۲-۲-۱- جلد.....
۱۷	۴-۳-۲-۲-۱- تذهیب.....
۱۹	۵-۳-۲-۲-۱- تصاویر.....
۲۱	۴-۲-۲-۱- ویژگی‌های کلی مشهود در تصاویر و مجالس شاهنامه‌ی بایسنقری به این قرار است:.....
۲۳	۳-۱- مکاتب به کار رفته در شاهنامه‌ی بایسنقری.....
۲۳	۱-۳-۱- اثرگذاری و اثرپذیری مکتب هرات.....
۲۴	۲-۳-۱- ویژگی‌های مکتب هرات.....
۲۶	۳-۳-۱- کاتبان و خطاطان شناخته شده‌ی مکتب هرات (هنرمندان شاهنامه‌ی بایسنقری).....
۲۶	۱-۳-۳-۱- جعفر بایسنقری.....
۲۷	۲-۳-۳-۱- آثار جعفر بایسنقری.....
۲۸	۳-۳-۳-۱- نگارگری در دوره‌ی شاهنشاهی بایسنقر میرزا.....
۲۸	۴-۱- مشخصات کلی و تصاویر شاهنامه‌ی بایسنقری.....

فصل دوم: مروری بر تاریخ نقاشی ایران

- ۱-۲- سیری در تاریخ نقاشی ایران ۶۱
- ۲-۲- پیدایش نگارگری در ایران ۶۴
- ۳-۲- هنرهای اسلامی ۶۶
- ۴-۲- ویژگی‌های نگارگری دوره‌ی اسلامی ۶۶
- ۱-۴-۲- مقایسه‌ی ویژگی‌های هنر ایرانی و هنر غربی (فلسفه‌های شرق و غرب) ۶۷
- ۲-۴-۲- مقایسه‌ی کیفیت آثار نگارگری ایران با آثار نگارگری غربی ۶۸
- ۳-۴-۲- اهمیت و تأثیر نور در نگارگری ایرانی و غربی و مقایسه‌ی آنها ۶۹
- ۵-۲- رنگ ۶۹
- ۱-۵-۲- رنگ در هنر ایران ۷۰
- ۲-۵-۲- نمادگرایی در هنرهای تجسمی ۷۱
- ۳-۵-۲- زمینه‌ی نماد در هنر ایران ۷۲
- ۴-۵-۲- نماد در هنر اسلام ۷۳
- ۵-۵-۲- نمادشناسی رنگ، در ادیان ۷۳
- ۱-۵-۵-۲- نمادشناسی رنگ در مسیحیت ۷۳
- ۲-۵-۵-۲- نماد شناسی رنگ در هندوئیسم ۷۴
- ۳-۵-۵-۲- نمادشناسی رنگ در بودیسم ۷۴
- ۴-۵-۵-۲- نماد شناسی رنگ در مصر ۷۵
- ۵-۵-۵-۲- نماد شناسی رنگ در اسلام ۷۵
- ۶-۵-۲- تجلی نمادهای رنگی در آیین‌های هنر اسلامی ۷۷
- ۷-۵-۲- بررسی عناصر نمادین در نگارگری ایران ۷۸
- ۱-۷-۵-۲- نمادگرایی در نگارگری ایران ۷۹
- ۲-۷-۵-۲- انواع عناصر نمادین در نگارگری ایران ۸۰
- ۱-۲-۷-۵-۲- نمادهای هندسی ۸۰
- ۲-۲-۷-۵-۲- نمادهای تلفیقی ۸۱
- ۳-۲-۷-۵-۲- نمادهای طبیعی ۸۱
- ۸-۵-۲- نمادهای رنگی از دیدگاه‌های گوناگون (فیزیکی، روانشناختی و جامعه‌شناسی) ۸۴
- ۹-۵-۲- تجلی نماد در پنج رنگ ۸۶
- ۱-۹-۵-۲- رنگ سبز ۸۶
- ۲-۹-۵-۲- رنگ زرد ۸۶
- ۳-۹-۵-۲- رنگ سفید ۸۷
- ۴-۹-۵-۲- رنگ سیاه ۸۷
- ۵-۹-۵-۲- رنگ قرمز ۸۸

فصل سوم: معرفی هنرمندان نقاش، خوشنویس و نگارگر شاهنامه بایسنقری و تجزیه و تحلیل آثار آنها

۹۲	۱-۳- تجزیه و تحلیل آثار هنرمندان
۹۲	۲-۳- مورد مربع، شاخص و نسبت‌های طلایی در نقاشی
۹۳	۳-۳- مقایسه‌ی آثار نقاشان شاهنامه‌ی بایسنقری با آثار بهزاد
۱۰۰	۴-۳- معرفی نقش نقاشان و دیگر هنرمندان معاصر
۱۰۰	۱-۴-۳- میرک هروی
۱۰۱	۲-۴-۳- سلطان محمد
۱۰۲	۳-۴-۳- آقا میرک اصفهانی
۱۰۲	۴-۴-۳- شیخ زاده
۱۰۲	۵-۴-۳- قاسم علی
۱۰۳	۶-۴-۳- میرزا علی
۱۰۳	۷-۴-۳- میر سید علی
۱۰۳	۸-۴-۳- محمود مذهب
۱۰۴	۹-۴-۳- مظفر علی (شاه مظفر)
۱۰۴	۱۰-۴-۳- میر مصور
۱۰۴	۵-۳- تأثیر نقاشان مکتب هرات بر مکتب تبریز: آثار بهزاد
۱۰۸	۱-۵-۳- بهزاد و مکتب هرات
۱۰۹	۲-۵-۳- تأثیر بهزاد در هنر ایران
۱۱۰	۳-۵-۳- ویژگی‌های آثار بهزاد
۱۱۲	پیوست‌ها
۱۲۰	منابع و مأخذ

هر پژوهش علمی راهکارها، جدیدی را در پیشبرد اهداف علمی، فرهنگی و هنری به پویندگان علم و دانش رهنمون می‌گردد. کتاب حاضر (شاهنامه‌ی بایسنقری و ارزش‌های هنری آن) نیز گامی بسیار کوچک در جهت معرفی نقاشان دوره‌ی تیموری می‌باشد، آثاری که در کارگاه‌های سلطنتی خلق شدند، چرا که حامیان اصلی هنر نگارگری ایرانی در آن زمان، سلاطین وقت بوده‌اند. در این پژوهش تاریخ هنر نسخ‌آرایی، چگونگی نحوه‌ی انجام آن، رابطه‌ی بین خط نستعلیق، شعر و تصویرگری بررسی و تبیین گردیده و نیز سبک‌های، خط‌نستعلیق و چگونگی سیر تکاملی آن بیان شده است و نیز شیوه‌ها و سبک‌های خوشنویسی که در مکتب هرات وجود داشته‌اند و در شاهنامه‌ی بایسنقری مورد استفاده واقع شده، توضیح داده شده‌اند. نگارگران و خوشنویسان مشهور آن دوره رای کار روی این مکتب به هرات سفر کردند و با سکونت و فعالیت هنری در آنجا، هرات را به مرکز اصلی فرهنگ و هنر تبدیل کردند. آثار آن دوره جزو درخشان‌ترین آثار نگارگری به شمار می‌روند. شاهنامه‌ی بایسنقری که اثر نفیس و برتر نگارگران مکتب هرات می‌باشد در مرکز هنری بایسنقر به اتمام رسید و بی‌گرافه در زمره‌ی والاترین اسناد معتبر هنر نگارگری و خوشنویسی ایران قرار گرفت. میرجعفر تبریزی معروف به جعفر بایسنقری، ابیات شاهنامه را با خطی خوش و چه بسا کم نظیر کتابه کرده است. میر جعفر در رواج خط نستعلیق کوشش بسیار نمود و در اندک مدتی آن را مقبول عام و خاص کرد، او در یکی از حیره‌های کاخ چهلستون بایسنقرمیرزا کتابت می‌کرد و سرآمد چهل کاتب و خوشنویس کتابخانه‌ی او بود. وی این خط را از اسناد واسطه‌ی خود میرعبدالله فرزند میرعلی تبریزی (هروی) آموخت و در آن از بانی نستعلیق، یعنی میرعلی، نیز برتر شد. آثار به جا مانده از او، برخی در ایران و بسیاری در کتابخانه‌های جهان پراکنده‌اند، مهمترین اثر او شاهنامه‌ی بایسنقری است که به خط نستعلیق و در سال ۸۳۳ به فرمان بایسنقر میرزا کتابت شده و هم اکنون در کتابخانه‌ی سلطنتی موزه کاخ گلستان بشماره‌ی ۴۷۵۲ موجود است. از هنرمندان نگارگر و مذهب کار این دوران می‌توان از میرک هروی، سلطان محمد، آقا میرک اصفهانی، شیخ زاده، میرسیدعلی و محمود مذهب نام برد.

دوره‌ی تیموری مقارن با درخشش هنر ایران، خصوصاً در عرصه‌ی نگارگری و خوشنویسی است. در این دوره آثار نفیس زیادی پا به عرصه ظهور نهاده‌اند که شاهنامه بایسنقری یکی از آنهاست.

۱- می‌توان گفت آنچه نگاره‌های شاهنامه‌ی بایسنقری را ممتاز می‌کند خلاقیت چشمگیر نگارگران در ترسیم نقش‌ها و استحکام و پختگی رنگ‌ها است.

۲- هنر نگارگری در این دوره همچون پلی برای دوره‌های مابعد در مکاتب محسوب می‌شود که کمک شایانی در رشد و پیشرفت نگارگری در دوره‌های بعد داشته است.

ارزش‌های هنری شاهنامه‌ی بایسنقری این است که بدلیل نفاست، زیبایی و آراستگی در نوع خود کم نظیر است و نیز به خاطر قربانی مالکان نشدن و نگسستن شیرازه‌ی آن از هم، کامل و دست نخورده باقی مانده است. در نتیجه حقیقتی که برای ما ایرانیان تأسف‌آور است اینست که اکثر اطلاعات نگارگری ایرانی از داده‌های محققین غربی است. شاید آنچه محققین غربی را از دیرباز به پژوهش در نقاشی ایرانی تشویق کرده است، وجود آثار هنری نفیسی است که بدلائل مختلف از ایران خارج شده و در موزه‌های غرب نگهداری می‌شوند.

از دیرباز وقایع مندرج در کتب تاریخی کشور ما، چندان منطبق با واقعیات نبوده چرا که کم دقتی و دخالت نویسندگان و دستکاری افرادی که در هر عصر و زمان، کارشان رونویسی و هدفشان تکثیر بوده، باعث شده تا نتیجه‌ی این کار، کم یا زیاد کردن برخی موضوعات و مفاهیم به بدنه‌ی اصلی واقعیت مذکور شود و با این عمل، سهواً باعث دشوار شدن کارهای تحقیقاتی در حال حاضر برای افراد محقق، شده است.